

PEDAGOGICKÉ PRAXE V TĚLESNÉ VÝCHOVĚ A ODBORNÉ PRAXE VE SPORTU

Libor Flemr a kolektiv

Pedagogické praxe v tělesné výchově a odborné praxe ve sportu

Libor Flemr a kol.

Recenzenti:

doc. Mgr. Jiří Nykodým, Ph.D.

doc. PaedDr. Jaromír Votík, CSc.

Autoři:

PhDr. Libor Flemr, Ph.D.

Mgr. Zuzana Dragounová, Ph.D.

PhDr. Kamil Kotlík, Ph.D.

PhDr. Radka Peřinová, Ph.D.

prof. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D.

doc. PhDr. Pavel Tilinger, CSc.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1

Praha 2021

Redakce Vendula Kadlečková

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2021

© Libor Flemr, Zuzana Dragounová, Kamil Kotlík,

Radka Peřinová, Jiří Suchý, Pavel Tilinger, 2021

ISBN 978-80-246-4988-7

ISBN 978-80-246-5061-6 (pdf)

Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz

ebooks@karolinum.cz

Obsah

1/ Úvod	7
2/ Systém praxí na UK FTVS	10
2.1 Základní pojmy	10
2.2 Cílové skupiny skript	11
2.3 Základní fáze praxe	12
2.4 Úkoly a cíle praxe	12
2.5 Praxe v prezenční formě studia	12
2.6 Praxe v kombinované formě studia	14
3/ Pedagogické praxe	15
3.1 Hospitační praxe ve škole	15
3.1.1 Rámcový plán výuky	15
3.1.2 Forma praxe	16
3.1.3 Tematické okruhy pro seminární práci	16
3.1.4 Podmínky udělení zápočtu	17
3.1.5 Doporučená literatura	17
3.2 Pedagogická praxe na základní škole	19
Charakteristika předmětu – průběžná pedagogická praxe	19
3.2.1 Rámcový plán výuky	19
3.2.2 Povinnosti praktikujícího studenta	20
3.2.3 Úkoly a pravomoci fakultního učitele na základní škole	22
3.2.4 Podmínky udělení zápočtu	23
3.3 Pedagogická praxe na střední škole	23
Charakteristika předmětu – bloková pedagogická praxe	23
3.3.1 Rámcový plán výuky	24
3.3.2 Povinnosti praktikujícího studenta	24
3.3.3 Úkoly a pravomoci fakultního učitele na střední škole	25
3.3.4 Podmínky udělení zápočtu	26
4/ Odborné praxe ve sportu	27
4.1 Hospitační praxe ve sportu	27
4.1.1 Rámcový plán výuky	27
4.1.2 Struktura seminární práce pro sledování a hodnocení tréninkového procesu	28
4.1.3 Tematické okruhy pro seminární práci	30
4.1.4 Doporučená literatura	30
4.1.5 Kritéria hodnocení projektu a seminární práce	32
4.1.6 Fitness a wellness centra	32
4.1.7 Tematické okruhy pro seminární práci z fitness a wellness center	32
4.1.8 Doporučená literatura pro fitness a wellness centra	33
4.1.9 Podmínky udělení zápočtu	34
4.2 Odborná praxe v tělovýchově II	34
4.2.1 Rámcový plán výuky	34

4.2.2 Úkoly praxe	35
4.2.3 Formy praxe	35
4.2.4 Povinnosti praktikujícího studenta	36
4.2.5 Náplň činnosti fakultního trenéra	38
4.2.6 Podmínky udělení zápočtu	38
4.3 Praxe ve sportu	38
Charakteristika předmětu	38
4.3.1 Rámcový plán výuky	39
4.3.2 Úkoly praxe	39
4.3.3 Formy praxe	40
4.3.4 Povinnosti praktikujícího studenta	40
4.3.5 Podmínky udělení zápočtu	41
4.4 Trenérská praxe ve sportu	44
Charakteristika předmětu	44
4.4.1 Rámcový plán výuky	44
4.4.2 Úkoly praxe	44
4.4.3 Formy praxe	45
4.4.4 Povinnosti praktikujícího studenta	45
4.4.5 Podmínky udělení zápočtu	45
5/ Praxe v oboru Aplikovaná tělesná výchova a sport osob se specifickými potřebami	49
5.1 Praxe ve speciálních zařízeních pro OSP	49
Charakteristika předmětu	49
5.1.1 Rámcový plán výuky	50
5.1.2 Forma praxe	50
5.1.3 Doporučená zařízení a akce	50
5.1.4 Struktura seminární práce	50
5.1.5 Podmínky udělení zápočtu	51
5.1.6 Doporučená literatura	51
5.2 Odborná praxe ve speciálních zařízeních pro OSP	52
Charakteristika předmětu	52
5.2.1 Rámcový plán výuky	53
5.2.2 Forma praxe	53
5.2.3 Doporučená zařízení a akce	53
5.2.4 Struktura seminární práce	53
5.2.5 Podmínky udělení zápočtu	54
5.2.6 Doporučená literatura	54
Literatura	56
Fakultní školy UK FTVS	57
Fakultní základní školy	57
Fakultní střední školy	60
Smluvní organizace pro praxe osob se specifickými potřebami	66
Přílohy	69
Ilustrativní příklady	69
Záznamové formuláře	69
Příloha 1 Hospitační záznam tréninkové jednotky (florbal, ženy)	70
Příloha 2 Příprava na tréninkovou jednotku (atletika)	72
Příloha 3 Hospitační záznam vyučovací jednotky ve škole (atletika)	73
Příloha 4 Příprava na vyučovací jednotku ve škole (gymnastika)	74
Příloha 5 Tematický plán tělesné výchovy ve škole – 40 hodin	75
Příloha 6 Hospitační záznam tréninkové jednotky	77
Příloha 7 Příprava na tréninkovou jednotku	78
Příloha 8 Přihláška na odbornou praxi v tělovýchově II	79
Příloha 9 Rozvrh odborné praxe v tělovýchově II	80
Příloha 10 Denní záznam účasti studenta na jednotlivých akcích v rámci Odborné praxe v tělovýchově II	81
Příloha 11 Hodnocení studenta Odborná praxe v tělovýchově II	82

Příloha 12 Hospitační záznam vyučovací jednotky ve škole	83
Příloha 13 Příprava na vyučovací jednotku ve škole	84
Příloha 14 Speciální úkoly pro praxi na ZŠ	85
Příloha 15 Denní záznam účasti studenta na jednotlivých akcích v rámci Pedagogické praxe na ZŠ	86
Příloha 16 Hodnocení studenta Pedagogická praxe na ZŠ	87
Příloha 17 Přehled rozborových hodin – Podklad pro výplatu odměn za vedení Pedagogické praxe na ZŠ	88
Příloha 18 Speciální úkoly pro praxi na SŠ	89
Příloha 19 Denní záznam účasti studenta na jednotlivých akcích v rámci Pedagogické praxe na SŠ	90
Příloha 20 Hodnocení studenta Pedagogická praxe na SŠ	91
Příloha 21 Přehled rozborových hodin – Podklad pro výplatu odměn za vedení Pedagogické praxe na SŠ	92
Příloha 22 Hodnocení studenta – (Odborná) Praxe ve speciálních zařízeních pro OSP	93
Příloha 23 Deník praxe činnosti studenta v rámci (Odborné) Praxe ve speciálních zařízeních pro OSP	94

1/ Úvod

O významu a důležitosti pedagogických praxí při výchově budoucích učitelů netřeba polemizovat. Totéž platí i v případě odborných praxí při výchově potenciálních trenérů, potažmo kondičních trenérů. V obecné rovině lze praxe jako takové bez nadsázky označit za nejdůležitější předmět při přípravě profesí, ve kterých se pracuje s lidmi, což učitel či trenér nepochybně jsou.

Z hlediska komplexnosti předmětu patří praxe, zejména ty s přímou výukou, mezi ty nejnáročnější. Jelikož by student měl v reálné situaci umět využít všech doposud získaných vědomostí, schopností, dovedností a uplatnit je ve vlastní výuce. To samo o sobě není jednoduché. Navíc by měl dobrý učitel umět reagovat na vzniklé situace, i ty nenadálé a méně očekávatelné. Takže by měl mít vysokou míru flexibility a improvizací schopnosti. Toto lze nejlépe získat jen praxí a nabytými zkušenostmi, které jsou často nepřenositelné. Nejhodnotnější je samozřejmě si jimi projít osobně.

V obecné rovině můžeme pedagogické praxe na UK FTVS rozdělit na hospitační a výukové. Hospitační praxe principiálně probíhají v bakalářském studijním programu. V magisterském studijním programu se realizují již praxe výukové. Obdobné rozdělení platí též pro praxe odborné. I když zde existují určité výjimky. Již v bakalářském studijním programu studenti vedou tréninkový proces.

Patrně nejčastěji diskutované téma mezi vyučujícími pedagogické praxe je možnost využívání mobilních telefonů studenty při hospitační praxi. Jednak je to problematické nově z důvodu GDPR (případně pořizování videí a fotografií). Za druhé je poměrně obtížná kontrola toho, zda si student do telefonu zaznamenává průběh hodiny či dělá něco úplně jiného. Za třetí to nemusí na učitele ve výuce působit úplně pozitivně. Nicméně zatím převládá názor, že pozitiva ve využívání mobilních telefonů převládají nad negativy. Takže zápis poznámek do mobilního zařízení v rámci hospitačního sledování je možný.

V prezenční formě studia zpravidla obsahují zápočtové požadavky, docházku, aktivní projev v seminářích a v neposlední řadě zpracování a uznání sepsané seminární práce. Seminární práce se zpracovává buď individuálně, či ve dvojicích. To záleží na konkrétním vyučujícím. Paradoxně může být pro studenty náročnější a komplikovanější práce ve dvojici. Z pohledu vyučujícího zpracovávání seminární práce ve dvojici podporuje práci v „týmu“ (i když v případě dvojice nelze mluvit o týmu). Zejména pak vybízí studenty k určité vzájemné zodpovědnosti, což se zdá v posledních letech nebývale vhodné. Co se týče výkonů studentů v seminářích, tak lze říci, že když jsou dostatečně namotivováni a podněcováni k rozboru zhlédnuté výuky ve školách, tak mívají velmi často zajímavé a podnětné postřehy. Ty třeba ani nenapadají samotné vyučující, kteří tento seminář vedou.

Z hlediska organizačního je hospitační praxe ve škole v podstatě nejnáročnější, jelikož je jen málo škol a učitelů tělesné výchovy, kteří s radostí uvítají cca 20 studentů ve své vlastní výuce. Zkušenosti totiž ukazují, že tím bývá hodina narušena a někteří žáci, resp. spíše žákyně z toho neoplývají nadšením. Situace se zdá být lepší, když se zmíněné návštěvy maximálně po roce opakují. Platí to v případě, že hospitační návštěva zhlédne stejnou třídu jako v loňském roce. Pak je jasné patrné, že si to děti pamatují a již

to pro ně není tak stresující situace. Navíc se situace snad bude ještě zlepšovat, jelikož v květnu 2019 se smluvně ošetřila spolupráce s historicky prvními fakultními školami UK FTVS. Jedná se o čtyři základní školy – Základní škola a Mateřská škola Červený vrch; Základní škola Dědina; Základní škola Eden; Základní škola a Mateřská škola Věry Čáslavské, Praha 6; a pět škol středních – Gymnázium Jaroslava Heyrovského – škola hlavního města Prahy; Gymnázium, Praha 7, Nad Štolou 1; Gymnázium, Praha 6, Nad Alejí 1952; Vyšší odborná škola pedagogická a sociální, Střední odborná škola pedagogická a Gymnázium, Praha 6, Evropská 33; The English College in Prague – Anglické gymnázium, o. p. s. Přičemž posledně jmenovaná střední škola je primárně určena pro potřeby praxí zahraničním studentům, jelikož tam probíhá výuka v anglickém jazyce. Všechny devět fakultních škol se nachází na území hlavního města Prahy. Vzhledem k tomu, že to je pro nás zásadní posun, tak si výše zmíněné fakultní školy UK FTVS dovolíme blíže představit v přílohách těchto skript.

Pedagogické a odborné praxe nelze v žádném případě vnímat jako jednostranný proces. Naopak zaangažovaní učitelé na základních a středních školách, potažmo trenéři v klubech, deklarují spokojenost nad tím, že jim studenti UK FTVS přináší nové formy rozvíček, průpravných her a další trendy z oboru. Navíc školy a učitelé vnímají velmi pozitivně, když je navštíví vyučující z oddělení pedagogických praxí katedry pedagogiky, psychologie a didaktiky tělovýchovy a sportu. Vnímají to jako projev zájmu a úcty. V rámci této návštěvy učitel z oddělení pedagogických praxí rozebírá se studentem jeho pedagogické výkony. V mnoha případech je student velmi rád za nový pohled na věc a zpětnou vazbu k jeho výkonu. Snažíme se, aby zpětná vazba byla veskrze pozitivní a pokud možno pro daného studenta „prorůstová“, a nikoli ve formě zdrcující kritiky. V drtivé většině případů k tomu stejně není důvod. Jelikož zhlédnuté výkony studentů jsou obvykle velmi dobré úrovně. I hodnocení od fakultních učitelů ze ZŠ či SŠ i fakultních trenérů bývá velmi pozitivní, nejen v rámci formuláře, ale i při pozdější osobní rozmluvě. To potvrzuje i fakt, že poměrně často dostávají studenti v rámci svých pedagogických a odborných praxí nabídky na budoucí setrvání v dané škole či klubu.

V případě individuálního studijního plánu studenta prezenční formy studia je možno aplikovat parametry kombinované formy studia. To přináší studentovi místní a časovou flexibilitu.

Jak již bylo zmíněno výše, tak pozitiva u studentů v rámci pedagogických a odborných praxí jednoznačně převládají. Nicméně pro určitou vyváženost zde uvádíme i potenciální rezervy – příležitosti pro zlepšení. Mezi nejčastější slabiny studentů při vlastní výuce patří verbální projev obecně. Zejména pak používání správného odborného názvosloví. Když to se studenty poté rozebíráme, tak se často vymlouvají na to, že by tomu dotyční žáci stejně nerozuměli. Pravda je ale asi spíše v tom, že v rámci určité nervozity a stresu to studenti používat neumějí. Zřejmě z toho důvodu, že to nemají dostatečně zažité.

Mezi další typické slabiny lze zařadit rozhodování utkání v kolektivních hrách. To může mít dvě příčiny. První je, že samotné rozhodování není jednoduchá kompetence či dovednost. Za druhé i v rámci hodin tělesné výchovy se lze setkat s méně tradičními sportovními hrami, které prostě konkrétní student nemá příliš zažité. V momentě, když tam je nějaký žák či žáci, kteří daný sport provozují mimo školu, tak pravidla ovládají lépe než praktikující student. Což mu zpravidla na autoritě a respektu nepřidává.

V případě gymnasticky zacílených hodin někdy bývá problém se záchranou či dopomocí. Ať už správně technicky provedenou, ale i v případě oběžných žáků či žákyň. Dalším úskalím takto zaměřených hodin bývá organizační stránka. Zvláště při větším počtu cvičenců. To pramení z individuální povahy, zejména cvičí-li se na gymnastickém nářadí.

Sebevědomější studenti jsou zpravidla možná až příliš striktní a přísní. Právě oni by si možná mohli dovolit být „lidštější“ a mírnější vůči svým žákům. Na druhou stranu méně sebevědomé typy studentů bývají zpravidla ve svém projevu, ať už verbálním, či neverbálním (řeči těla), více nejistí. Což většinou žáci poznají a vycítí. A je jen otázkou, na kolik se toho budou snažit zneužít ve svůj prospěch. Z hlediska použitých slov je takovým typickým zástupcem a indikátorem větší nejistoty časté používání slova „asi“.

Patrně největší slabinou dnešních studentů v rámci pedagogických praxí na školách, ať už základních, či středních, je jejich schopnost a ochota se domluvit na podmínkách a na nástupu na praxi v dané škole. Na tuto fázi z procesu praxí jsou patrně nejčastější „reklamace“ od zainteresovaných škol, resp.

konkrétních učitelů tělesné výchovy. Nicméně v případě úspěšné domluvy, a tedy dostavení se studenta na praxi na danou školu, tak bývá zpravidla poté spokojenost na obou stranách.

Věříme, že předkládaná skripta budou užitečná a prospěšná pro všechny studenty, kteří mají ve svém studijním plánu plnění praxí. Nicméně nelze je vnímat jako plně vyčerpávající „kuchařku“, jak zvládnout tyto předměty. Například vzorová ukázka struktury seminární práce je uvedena pouze v podkapitole u odborných praxí. Ti, co budou plnit jiný druh praxe, se musí umět „inspirovat“ tímto vzorem. Jednak abychom tyto vzory neopakovali vícekrát a jednak aby studenti byli nuceni k jakési modifikaci. Důvod pro uvedení tohoto vzoru právě v odborných praxích je čistě časové hledisko, jelikož studenti TVS jimi začínají. Avšak pro řazení kapitol bylo zvoleno hledisko jakési „příbuznosti“ jednotlivých druhů praxí, protože časové hledisko není v tomto kontextu vhodné.

Předkládaná skripta obsahově i ideově navazují na skripta předchozí Tilinger a kol. (2014) a jejich text částečně přejímají, aktualizují a doplňují. Autorský kolektiv velmi intenzivně diskutoval formální podobu vydání těchto skript. Z mnoha důvodů byla shoda na tom, že tato skripta pro potřeby praxí budou jedny z posledních, či spíše poslední, která vyjdou v tištěné formě. Autoři si jsou plně vědomi nezadržitelného trendu digitalizace procesů i v rámci výuky všech druhů praxí. Na to členové oddělení praxí ve spolupráci s kolegy z centra informatiky reagují vývojem nové, čistě elektronické aplikace pro potřeby studentských praxí na UK FTVS.

za autorský kolektiv
Libor Flemr